

כ"ב אייר ה'תש"פ		כניסת שבת	ציאת שבת
ירושלים	18: 54	20: 11	
ת"א	19: 09	20: 13	
חיפה	19: 02	20: 14	
באר שבע	19: 10	20: 12	

איילו של צחקה

פרשת "בהר - בְּחֻקֵּי"

פרשת "בהר" פותחת בצו השמיטה: **"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאִסַּפְתָּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׂבָתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לַה' שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמֶךְ לֹא תִזְמַר"** (כ"ה, ג'-ד')

שש שנים התנהלו בארץ חיי כלכלה מקובלים, מרוץ אין סופי אחר הפרנסה, הכסף והמעמד. נזרעו שדות, הופקו רווחים, שלטו בה חוקי היצע וביקוש, מסגרות תיווך שונות, ובתוך המולת חיים זו, בא פתאום השינוי: בפרוס השנה השביעית, צו רוחני כופה עצמו על המציאות: **"וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ, שְׁבַת לַה'..."** בעלי השדות מנועים בשנה השביעית במניין השנים מהפקת רווח מרכושם. נאסר עליהם לחרוש, לזרוע, לאסוף יבול. שנה שלמה הם ניצבים מול רכושם, תוך שיעבוד יצר הקניין ויצר הבעלות לצו האלוהי המפקיע את הקרקע כאילו לא שלהם היא.

ומסבירים מרן **החידא** זצ"ל, ורבינו **חיים ויטאל** זצ"ל, שרוב בני האדם טרודים על המחיה ועל הכלכלה יומם ולילה, ואין להם פנאי להקדיש מזמנם ללימוד התורה הקדושה שכל מצוותיה ניתנו מסיני, ואף אם רוצים להשליך כל ענייני העולם ולהקדיש עצמם ללימודיה - אין זו הדרך אלא ליחידים. על כן, נתן לנו הקב"ה את מצוות השמיטה, כדי שנימנע מעבודת האדמה (ויש שאומרים היום עבודה בכלל) למשך שנה. חסרונו יתמלא בדרך נס כבר בשנה הקודמת לשנת השמיטה, ובכך נדע שמפתח הפרנסה ביד השם יתברך לבדו ולו הארץ ומלואה, ובוודאי לא יגרע חלקנו אם נעסוק בתורה. כלומר: **"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ"**, עסוק בפרנסת הבית, **"וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׂבָתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לַה'"**, הקדש עתים לתורה, ולשיעורי תורה.

ומסכמת התורה את דיני השמיטה והיובל בפסוק הבא: **"וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצַמְתָּת כִּי-לִי הָאָרֶץ כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתָּם עִמְדִי..."** (כ"ה, כ"ג)

המתבונן בשתי המצוות הללו "שמיטה ויובל", ילמד ויבין, שהתורה מרגילה את האדם בפעולות ומעשים, לקבוע בליבו ולצייר ציור חזק במחשבתו, כי **"לה', הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ"** (תהילים כ"ד, א'). וכמו שמובא בזוהר הקדוש – **"בן אדם מתהלך בעולם, ובמחשבתו בטוח הוא, ששלו הוא העולם לצמיתות, ושהוא יישאר בה לדורי דורות! לכן באה מצוות 'שמיטה ויובל', ומלמדת אותו את מידת המציאות, שהוא האדם ארעי פה! 'גר', 'נושם', ונמצא בתוך המציאות האלוהית המקדימה את מציאותו והמאפשרת את כל פעילותו. נכסיו אינם בבעלותו הטוטאלית. וחבל לו לערוך חשבונות לטווח ארוך!! אומנם, לישראל יש את החירות להפעיל כרצונו את אמצעי הייצור (האדמה, הממון) – תוך שמירה על ה"כללים", אך ללא הבעלות המוחלטת על אמצעי הייצור.**

תחת הבנה והפנמה זו ש"לה', הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", ובידי ישראל ניתנו "אמצעי יצור" אותם ניתן להפעיל תוך שמירה על ה"כללים", ממשיכה התורה ומצווה את המצוות הבאות בפרשה זו: **"וְכִי-תִמְכְּרוּ מַמְכָּר לְעַמִּיתְךָ, אֹזְקָה מִיַּד עַמִּיתְךָ--אֶל-תּוֹנוֹ, אִישׁ אֶת-אֶחָיו..."** (כ"ה, י"ד)

בספר **"מרבצי תורה ומוסר"** מספר אודות רבי אליהו דושיניצר, שהתעסק במכירת פרדס. יום אחד הביא אליו מתווך קרקעות קונה, תייר אמיד מאמריקה, שהתעניין ברכישת הפרדס.

מתחילה הלך עם ה"קונה" לפרדס והצביע על... חסרונותיו. וכך אמר לאיש: **"כתוב בתורתנו הקדושה ולא תונו איש את עמיתו, ולכן מחובתי להודיע לך בלוי, שאילו אחד בצד פלוני בפרדס כולו מתולע, גם שני לו נתמעטו פרותיו, ועוד כך וכך חסרונות יב בפרדס... ואם אמרו חז"ל בכל ענין 'הרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ולא ישב עמהם', קל וחמר לפרדס זבורית כזה, שאדם אשר אינו מסוגל לעבדו בעצמו ומשקיע בו את כספו, הריהו כמניח מעות על קרן הצבי..."**

אותו תייר השתומם למשמע אזניו, משתאה, מה טיבו של "מוכר" זה האומר רק "רע", הפך מן המקובל...

לפתע עמד האיש מהילוכו, הוציא תרופה מכיס מעילו ונתנה לפיו. נבהל רבי אליהו ושאל: **"מה זאת?!"** השיבו האיש: **"יפה ללב..."**

מיד פנה אליו: **"אדוני חש בלבו? ירחמהו האלקים, ירפאהו מהרה, אבל אני לא מוכר את הפרדס, שכפי שאמרתיו אינו כדאי רק לאדם שיעבדהו כמו ידיו..."**

שאל האיש בפליאה: **"מדוע כבודו מהפך במחשבותיו כיצד אנכי מטפל בפרדס, אני חפץ לקנותו בכל אופן שהוא!"** אך דבריו לא הועילו. רבי אליהו נשאר בשלו: **"וכי בשביל שאין אתה ממשכל לדעת שהמקח אינו לטובתך, רשאי אני להונות? לא ולא! רפואה שלמה למר! אינני מוכר!"** ופנה מיד לשוב על עקבותיו.

מעשה נוסף ארע עם אחד מתושבי פתח תקוה, שמוצאו מלומז'א, שבא לקבל מרבי אליהו ברכת פרדה לפני נסיעתו לביקור בפולין.

שאל אותו רבי אליהו אם יעבור גם בעיר לומז'א. כשהשיב בחיוב, בקש ממנו שיואיל בטובו לברר שמה ענין אחד אצל אישה פלונית, שהיא אלמנה, העובדת בחנות לממכר ספרים.

לפני שנים מרובות רכש אצלה ספר מסוים, והספק מנקר בלבו, אולי שלם לה פחות מדי, כי הספר נראה בעיניו יקר ערך ולא יתכן שמחירו זול כפי ששלם. אם באמת טעה, אנה יואיל בטובו לבקש מחילתה בשמו, ויפרע לה את הסכום הדרוש, וכשיחזור הנה ישיב לו.

הבטיחו האיש וכן עשה. בבואו ללומז'א הלך אצל האישה מוכרת הספרים ושאל בעניין הספר. נענתה ואמרה: **"מה רוצה רבי אליהו ממני? כבר שלח אלי אנשים אחדים בנדון זה... הגידו לצדיק ששילם לי עבור הספר מחיר טוב, מחיר הגון, ואינו חייב לי אף פרוטה..."**

"וְכִי-יִמְנָךְ אֶחָיד, וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ--וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ, גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ..." (כ"ה, ל"ה)

ופירש רש"י: **"אל תניחחו שירד ויפול ויהא קשה להקימו אלא חזקה משעת מוטת היד..."** ואמרו חז"ל בתו"כ: **"הא למה זה דומה? למשאווי על גבי החמור עודנו במקומו אחד תופס בו ומעמידו. נפל לארץ - חמשה אין מעמידין אותו. ומנין אם החזקת אפילו ארבעה וחמשה פעמים חזור והחזק? תלמוד לומר והחזקת בו..."**

ואומר **המגיד מדובנא**: מדוע סמכה התורה את פרשת **"וְכִי-יִמְנָךְ אֶחָיד"** לפרשת שמיטה? כדי ללמדנו, שאף כי אמנם האדם ביחס לעצמו נצטוו להיות מושרש היטב במידת הביטחון ולא לדאוג ולשאול **"מה נאכל"** כפי שמלמדת פרשת שמיטה, אך ביחס לזולת, אין לסמוך בעבורו על מדת הביטחון אלא יש לפעול למענו ולקיים **"וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ..."**

וממשיכה תורתנו הקדושה ומצווה:

"אֶל-תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, וְיִרְאֶת מֵאֲלֵקֶיךָ; וְחֵי אֶחָיד, עִמָּךְ. אֶת-כֶּסֶףךָ--לֹא-תִתֵּן לוֹ, בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית, לֹא-תִתֵּן אֶכְלָךְ..." (שם, ל"ו-ל"ז)

אמר **רבי משה מקוברין** זע"א: את כסףך לא תיתן לו בנשך" זה המשך לפסוק הקודם "והחזקת בו", ללמדנו שכאשר נותנים הלוואה או צדקה לעני אין להוסיף עקיצות ונשיכות, דברי מוסר ותוכחה, אלא יש לתת את הסיוע בסבר פנים יפות או בהסתר ובהצנע.

ספר **רבי ירוחם ליבוביץ** זצ"ל: פעם אחת התארחתי בעיירה אחת, ובמהלך שהותי במקום שחו באזני המארחים כי אישה גלמודה נפטרה וכמעט אין אנשים המזכירים אותה, ולפיכך אין ידוע אם יתאסף מניין להלווייתה. כאשר שמעתי זאת החלטתי להשתתף בהלוויה כדי לחלוק כבוד אחרון לאישה הגלמודה.

מה רבה הייתה הפתעת כולם, כאשר בהתקרב מועד ההלוויה נהרו רבים מבני העיירה למקום יציאת ההלוויה, ואף מבואות העיירה מלאו הולכי רגל ועגלות מכל האזור. אנשים השתכלו זה על זה, כל אחד היה בטוח שהוא היחיד שהכיר את הגלמודה הבודדה, עד שהתברר הסוד המדהים: האישה הזאת הייתה בעלת חסד מופלגת, וכמעט לא היתה משפחה באזור שלא נהנתה מחסדיה, אך היא הקפידה לעשות את כל מעשיה בהסתר ובהצנע, ואף משפחה אחת לא ידעה על מעשיה למשפחות אחרות, כל משפחה שהגיעה להלוויה, הייתה סבורה, אפוא, כי אין לה עוד מכרים...

אמר רבי ירוחם: כל דבר שאדם מעריך, הרי הוא מצניעו ומסתירו. כלי מטבח פשוטים עומדים גלויים על השולחן, אך כלי זהב מוסתרים. ככל שהדבר הוא בעל ערך רב יותר, מקפיד בעליו לשומרו שלא יינזק.

האישה הזו העריכה מאוד את מעשי החסד, הייתה לה הכרה גדולה בערכם של מעשי חסד, ולפיכך היא שמרה עליהם מכל משמר, שלא ידעו עליהם, שלא יגרמו בושה למישהו, חלילה, ושלא יתנו לה כבוד על משהו שהיא עושה, כי ככה יש לעשות.

התורה באה אל האדם היהודי, בשעה שהוא מחזיק בידו את צרור הכסף שעמל עליו קשות, היא באה אליו, בעוד הוא חש את התענוג הנעים של העוצמה, של העושר והקניין – ודורשת ממנו לוותר על חלק מזכותו הטבעית להשתמש בכסף וברכוש זה כרצונו. היא מחייבת אותו להלוות מכספו לנזקקים, ועם זאת אוסרת עליו, בתכלית האיסור, ליהנות מהלוואה זו, על ידי גביית אחוזים מסוימים בעבורה (כ"ה, ל"ו- ל"ז).

באמצעות צווים אלו, מרגיש היהודי, היטב, את הגבולות הברורים והצרים של בעלותו על הממון שברשותו. הסר למשמעת החובה והאיסור, המוזכרים בפסוקים אלו, לומד באופן מעשי ביותר כי יש אדון אחר להון. כי הוא, האדון העליון המעניק לאדם הון זה, בצפייה שישתמש בו כראוי. שיהפוך את ההון המצוי ברשותו למנוף לפעולות העזרה הברוכה, ובכך, בנותנו מממונו ומזמנו לעני שניהם זוכים, זה בממון וזה בברכה המשמרת את ממונו.

פרשת השבוע מפורטת מצבים שבהן צריך לעזור לזולת, לא לרמות במשא ומתן ולא לשקר בענייני כספים, להלוות ולעזור לאחר, לשים לב מבעוד מועד מתי אדם נקלע למצוקה כלכלית ולא לתת לו להתדרדר לעוני ועוד ועוד. התורה בוחרת לתאר זאת כך:

"אל תונו איש את אחיו", "כי ימוך אחיך", "וחי אחיך עמך".

בכל המקרים האלה לא מדובר על אחים ביולוגיים, ואפשר היה לכתוב "לקוח", "שוכר", "שכין", ולא "אחי". פרשני התורה מסבירים שהתורה בוחרת במילה הזו כדי להעביר מסר: החברה שצריך לייסד בישראל אמורה להיות חברה שמבוססת על ערבות הדדית ואחווה.

המילה שעליה אנו חושבים הכי הרבה ואומרים הכי הרבה היא - "אני". לעומת זאת, תרי"ג המצוות דורשות מאיתנו עבודה עצמית, שבה האדם אמור להבין שהוא לא במרכז, שמוקד תשומת הלב צריך להיות "האח" - הזולת, בן הזוג, הילדים, ההורים, אלוקים.

הרב קוק סיכם זאת במשפט נוקב מאוד:

"הרבה צריך האדם לעמול, עד שיצויר לו כראוי שיש במציאות – עולם זולת מציאותו הפרטית של עצמו".

שווה לקרוא את המשפט הזה שוב.

צריך לעבוד קשה כדי להפנים שיש עוד דברים בעולם הזה חוץ מהמציאות הפרטית שלנו. והמשך המשפט מאתגר לא פחות:

"וכשידע זאת כראוי – רק אז יוכל להשיג את בוראו".

ישנם מצוות רבות שיש בהן לכאורה חסרון כיס, ונראה לאדם שיפסיד הון על ידן, כשמירת שבת, או השבתת העבודה למשך שנה, הפרשת מעשרות או נתינת צדקה – אך חלילה לו מלרטון, כי אין אדם מפסיד ממצווה, אלא מרוויח בלבד!

מספר רבי שמואל ברוך גונט שליט"א: הנה מעשה ששמעתי השבוע וביררתי את פרטיו המדויקים. הסיפור נכון ומאומת.

אחד מגדולי עשירי ארה"ב חלה לי"ע בנגיף הקורונה ומצבו הורע. הוא הונשם ועמד בין חיים למוות במשך זמן ממושך – יחסית, עד שהוגדר כמת ימוות קליני. לאחר שהבריא בס"ד, ערך מסיבת הודאה לידידיו דרך תוכנת מחשב, כשהם משתתפים מרחוק, מבינים, בשמחה הגדולה. במהלך השמחה סיפר הנגיד דברים כהווייתם:

"נשמתי עלתה לשמים והובאה לפני בית דין של מעלה. דנו בדיני ופסקו שכיון שאני תורם סכומים גדולים לצדקה ולמוסדות תורה וחסד, עלי להמשיך לחיות, שהרי 'צדקה תציל ממות', וכך התעוררתי. "אני מקבל על עצמי להכפיל ולשלוש מכאן את תרומתי לצדקה, לתורה וללומדיה, ולמעשי חסד, בלי נדר".

על מעלת נתינת צדקה ישנם אין ספור הבטחות וברכות בדברי חז"ל, החל מילדים וכלה בכסף, בריאות ושפע, וכידוע, מרן החזון איש זצוק"ל הזהיר ביותר לתת מעשר כספים, ואמר כי נתינת מעשר כספים גורמת להרבה פחות אסונות, מחלות ופגעים בבית: "אנשים לא יודעים כמה צרות, מחלות ילדים וביקורי רופאים הם מונעים מעצמם בזכות הפרשת מעשרות כספים ונתינת צדקה הגונה, דברים אלו מופיעים כבר במדרש רבה, ש"פתח הפתוח לצדקה – לא יפתח לרופא".

בקריסה הכלכלית הקודמת שהייתה בארה"ב, בערך בשנת תש"ס, אמר מרן הגרא"י שטיינמן זיע"א שיש להגיד לתורמים שגם אם יהודי תורם הרבה לתורה בזמנים רגילים, הרי שישנה חובה להתחזק בזה הרבה הרבה יותר בזמנים קשים. בזמנים שהכל נראה קורס, דווקא אז צריך להתאמץ הרבה יותר, והשכר על זה כפול ומכופל מבזמנים רגילים.

מסופר בזהר הקדוש, על עני אחד שעבר לפני רבי יצחק ואמר לו:

"הבה לי נדבה, ותחיה בה את נפשי ונפש בני ובנותי". אמר לו רבי יצחק: "אין בידי אלא חצי מעה של כסף, ולא תוכל לקנות בה מאומה". ענה העני: "גם לי יש חצי מעה, ויחד תהיה לי מעה שלמה ואקנה בה כיכר לחם" נתן לו.

ראה רבי יצחק בחלומו, והנה הוא מושלך בים גדול בין גלים ומערבולות, ועומד לטבוע. ורבי שמעון בר יוחאי ניצב על חוף הים ומושיט לו יד להצילו, ואין הוא מגיע ליד המושטת. לפתע הופיע אותו עני, תפס בידו וקירבה לידו של רבי שמעון בר יוחאי, וניצל. נייעור משנתו ונפל בפיו הפסוק:

"אֲשֶׁרִי, מִשְׁפִּיל אֶל-דָּל; בַּיּוֹם רָעָה, יִמְלָטְהוּ ה'." (תהילים מ"א, ב')

ושואל **רבי מאיר מפרמישלן** זיע"א, על פסוק זה: מדוע לא נאמר "אשרי נותן אל דל"? והסביר, שדוד המלך רצה לסתור את הפתגם העממי "טיפש נותן ופיקח לוקח". לכן אמר שאדרבה, מי שנותן לעני נקרא משכיל, חכם ופיקח.

והסביר בעל **"אמרות טהורות"**, שהכוונה בהמשך הפסוק "בַּיּוֹם רָעָה", שהמדרגה הגבוהה בצדקה היא כשאתה עוזר לעני בשעה שגם אתה שרוי במצב לא-טוב. וזאת כוונת הכתוב "אשרי משכיל אל דל ביום רעה" – אשרי המשכיל לעזור לחברו גם בשעה שהוא עצמו שרוי "ביום רעה".

קשר ישיר ישנו בין מעשיו או מחדליו של האדם, הנובעים בדרך כלל ממדרגת אמונתו ובטחונו בבוראו, לבין השפע הגשמי, רווחתו החומרית ופרנסתו. עיקרון זה גם מופיע באריכות רבה בפרשת "בְּחֻקֵּי":

"אם-בְּחֻקֵּי, תִּלְכוּ; וְאֵת-מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ, וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם, בְּעֵתָם; וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה, וְעַץ הַשָּׁדָה יִתֵּן פְּרִי"ו (ויקרא כ"ו, ג-ד)

רבות ונצורות מבטיחה התורה להולך בחוקותיה. ומי הוא ההולך בחוקותיה? העמל בתורה, כפרוש רש"י.

כלומר: רש"י מבאר שכל השכר המובטח בפרשתנו לעם ישראל הוא אם יהיו עמלים בתורה. וכך גם מבאר רש"י את לשון הפסוק המדבר על העונש: "וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ, לִי; וְ" (כ"ו, י"ד) – "להיות עמלים בתורה". נמצא שעמל התורה הוא מפתח השפע המביא לעם ישראל ובלעדיו אין לעם ישראל חיים. ונשאלת השאלה מדוע הברכה והקללה תלויים דווקא בעניין זה?

פשט הדברים הוא, שאם נהיה עמלים בתורה, הלימוד יחזק ויקבע בזיכרון, במח ובלב, וכך נזכור את כל ההלכות והמצוות הנחוצות, ולא נכשל. אך אם נביט לעומק העניין, נגלה את סוד כוחו של לימוד התורה; הוזה"ק מגלה לנו שאורייתא והקב"ה כולא חד (זוה"ק פ"ר אחריו). התורה הקדושה היא חכמתו של הקב"ה, כביכול חלק מעצמותו של הבורא. על ידי לימוד התורה יש בכוחו של האדם הפשוט להכניס את הקב"ה אליו, שהרי כל דבר שהאדם לומד, נכנס לתוך תא במוחו ונשמר שם. מכך מובן, שהאדם הלומד תורה מכניס אליו את הקב"ה בכבודו ובעצמו, בבחינת "ותורתך בתוך מעיי", ובוה מסביר בעל התניא מעלת התורה על כל שאר המצוות, כי בשאר המצוות האדם עושה רצון המלך, ואילו בלימוד התורה הוא כמחבק את המלך והופך לחלק מעצמותו.

ונוהג שבעולם, שאנשים מרחמים על החכם "המסכך", העמל והממית עצמו באוהלה של תורה בכל רגע פנוי, ומתנזר מכל תענוגות העולם. אבל דווקא הנהגה זו, היא הפותחת לפנינו את הברכות שבתורה ומשפיעה שפע ברכה והצלחה, כי **"אֶרֶץ יְמִים, בְּיַמִּינָה; בְּשַׁמְאוּלָה, עֵשֶׂר וְכָבוֹד"**. (משלי, ג', ט"ז).

ואמר הרב **"תורת חכם" זצ"ל**, **"גִּשְׁמִיכֶם"**, הוא מלשון גשמיות. מי שמקיים **"בְּחֻקֵּי, תִּלְכוּ"**, שומר את המשפטים ועושה אותם, מעניק לו הקב"ה את כל **הגשמינות** הנחוצה, בבריאות הגוף ופרנסה טובה, כדי לסייע לאדם שיתמיד בקיום המצוות.

ודרשו חז"ל (ע"ז ה') על כתוב זה, אין **"אם"** אלא לשון תחנונים. כלומר: שמכיוון שהקב"ה חפץ להריק לנו השפעות טובות וחסדים, לכן הוא מבקש ומתחנן שנלך בחוקותיו.

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל

נלב"ע ב' טבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל

נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.